

Поліщук Ростислав Миколайович,

кандидат філософських наук,

доцент кафедри олімпійської освіти

Львівського державного університету фізичної культури

імені Івана Боберського

orcid.org/0000-0002-2900-2427

teatrolizovanuy@gmail.com

ФЕНОМЕН СПОРТУ: ВІД КУЛЬТУРИ ПОПУЛЯРНОЇ ДО КУЛЬТУРИ МАСОВОЇ

На сьогодні в більшості суспільств визнають спорт та його значення – культурне, економічне та політичне. Дедалі частіше підкреслюють зв'язок між спортом та соціальними реаліями, подіями та проблемами.

Спортивна діяльність була ключовою ознакою суспільства з давніх часів, прикладом яких були Олімпійські ігри стародавньої Греції та римська епоха гладіаторських та інших змагань, через середньовічні народні ігри, які пережили обмеження «християнської епохи» та з часом набули форми більш звичної для нас у сучасному світі вже після Просвітництва. У міру поширення промислової революції спорт та ігри стали раціоналізованими та організованими в Північній Європі та експортованими по всьому світу європейськими колонізаторами та місіонерами впродовж двадцятого століття.

У той час як досвід і організація спорту змінюються в залежності від часу та місця, відображаючи та створюючи культурні практики, зростання масштабів глобалізації означає, що структура та культура домінуючих спортивних форм, керованих правилами, які орієнтуються на досягнення, стають все більш схожими в усьому світі, тоді як водночас виникли та поширилися нові форми спорту та спортивні субкультури. Це стосується не лише учасників, а й глядачів, оскільки поява мегаспортивних подій, таких як різноманітні чемпіонати світу та інші комерційні спортивні події, привертає значну увагу в усьому світі та створює багатомільярдний ринок. Одним із результатів висвітлення в засобах масової інформації є те, що великі команди та окремі спортсмени стали світовими знаменитостями. Масова культура зі своїми методами поширення певних практик, почасти перетворила спорт на товар (комодифікація спорту). Тобто, він став засобом або ж інструментом економічних чи політичних структур. Його часто використовують як «бахтінський карнавал»: спорт стає інструментом стримання або ж можливістю маніпулювання поглядами великої кількості людей (прихильників, глядачів), розмиття між поняттями «добро» та «зло». Щось схоже було описане Стівеном Кінгом у його фантастичному романі «Людина, що біжить», де одіозний ведучий висловлював думку щодо популярної телегри: «вам потрібно щоб люди сиділи перед телевізором, а не ходили на демонстрації».

У сучасному суспільстві із вільним доступом до засобів масової інформації спорт є значною частиною повсякденного життя і часто є невід'ємною частиною особистості, родини, роботи та особистих стосунків і пронизує суспільство аж до рівня політичної взаємозалежності. Спортивні події відіграють важливу роль у політичних відносинах усередині та між країнами. Політичні лідери в усьому світі використовують спорт для підвищення власної популярності, і більшість країн світу на певному етапі використовували спортивні події для підвищення свого статусу в глобальних політичних відносинах із різними наслідками для учасників і глядачів. Це також є елементом масової культури або ж як зазначає Джон Сторі «ідеологією масової культури» (ідеологічні форми, політика означення).

Ключові слова: популярна культура, масова культура, дозвілля, спорт.

Polishchuk Rostyslav,
Candidate of Philosophical Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Olympic Education
Ivan Bobersky Lviv State University of Physical Culture
orcid.org/0000-0002-2900-2427
teatrolizovanuy@gmail.com

THE PHENOMENON OF SPORTS: FROM POPULAR CULTURE TO MASS CULTURE

Today, most societies recognize sport and its cultural, economic, and political significance. The connection between sports and social realities, events and problems is increasingly emphasized.

Sports have been a key feature of society since ancient times, exemplified by the Olympic Games of ancient Greece and the Roman era of gladiatorial and other competitions, through medieval folk games that survived the limitations of the “Christian era” and eventually took on a form more familiar to us in the modern world. After the Enlightenment. As the Industrial Revolution spread, sports and games became rationalized and organized in Northern Europe and exported around the world by European colonizers and missionaries throughout the twentieth century.

While the experience and organization of sport varies across time and place, reflecting and creating cultural practices, the increasing scale of globalization means that the structure and culture of dominant achievement-oriented, rule-governed forms of sport are becoming increasingly similar around the world. , while at the same time new forms of sports and sports subcultures emerged and spread. This applies not only to the participants but also to the spectators, as the emergence of mega-sporting events such as the various World Cups and other commercial sporting events attract significant attention worldwide and create a multi-billion dollar market. One result of media coverage is that major teams and individual athletes have become global celebrities. Mass culture with its methods of spreading certain practices has partly turned sport into a commodity (commodification of sport). That is, it became a means or a tool of economic or political structures. It is often used as a “Bakhtinian carnival”: sport becomes a tool of restraint or an opportunity to manipulate the views of a large number of people (supporters, spectators), blurring the lines between the concepts of “good” and “evil”. Something similar was described by Stephen King in his fantasy novel “The Running Man”, where the odious host expressed an opinion about a popular game show: “you need people sitting in front of the TV, not going to demonstrations”.

In today’s media-free society, sport is a large part of everyday life and is often an integral part of the individual, family, work and personal relationships, and permeates society to the point of political interdependence. Sporting events play an important role in political relations within and between countries. Political leaders around the world use sport to enhance their own popularity, and most countries around the world have at some stage used sporting events to enhance their status in global political relations, with varying consequences for participants and spectators. It is also an element of mass culture, or as John Storey notes, “ideology of mass culture” (ideological forms, politics of meaning).

Key words: popular culture, mass culture, leisure, sport.

Популярна чи масова культура? Розвиток «масової культури» в Європі та США йшов різними шляхами. В Європі «масова культура» (народні ігри та розваги, мистецтво жонглерів, мімів, гімнастів) завжди протистояла культурі офіційній, контрольованій державою та церквою. В США «масова культура» спершу пропагувала стереотипи й ідеї офіційної культури, основним регулятором якої стала реклама. «Масова культура» стала такою невід’ємною часткою американського суспільства, його культурної свідомості, що її вивчення переважає в системі, наприклад, американської вищої освіти: 56% курсів США присвячені вивченню «популярних» видів культури (курси

з телебачення, кіно, реклами, журналістики, спорту). В Англії до системи університетської освіти включаються спеціальні курси, що містять матеріали з культури кіно, музики, наукової фантастики й футболу.

У низці джерел поняття «масової культури» та «популярної культури» подаються як синоніми, зокрема Г. Генс вирізняє три форми культури – елітарну, народну і популярну масову (англ. mass, popular) (Gans H., 1985, p. 4). Натомість британський дослідник Д. Маккуейл, відрізняючи термін «популярне» від найширше вживаного «масове», вказує на те, що популярна культура – це культура, яка не претендує на масовість, буквально – це культура,

яка популярна в різних прошарках суспільства (McQuail D., 1994, p. 241–254).

В цьому контексті варто пригадати американського соціолога, економіста та публіциста Торстейна Веблена, який був одним із перших вчених, хто почав досліджувати соціальну сутність спорту. На його думку, спорт став використовуватися як одна із форм споживання вищих верств суспільства, які за його допомогою підкреслювали свій соціальний статус (Veblen T., 2009).

Інший дослідник масової культури, Дуайт Макдональд дотримується протилежної думки і зазначає, що: «Масову культуру часто ототожнюють з популярною. Значною мірою це слушно, але більш засадничим і точним є використання терміну «масова культура». Вона є виключно і безпосередньо продуктом масового споживання, як жувальна гумка. Врешті, її витвір високої культури буває інколи популярним, хоча трапляється це все рідше» (Macdonald D., 1953, p. 17).

Проте, масовій культурі популярна культура передуює історично, але продовжує з нею співіснувати в сучасному культурному просторі. На думку Безуглої Р., від масової культури популярну відрізняє відсутність її початкової орієнтації на включення останньої в комерційну індустрію та природна, а не особливим чином синтезована (штучно конструйована – *Поліщук Р.*), популярність. Популярна культура перебуває ближче, ніж масова, до зразків, мови, ідеалів народної культури, більш реально відображає міфи та орієнтири народної свідомості (тобто спорт можна вважати як популярну культуру; власне тому, на нашу думку, деякі популярні види спорту стають національними та навпаки – *Поліщук Р.*) (Безугла, 2010, с. 86–91). Разом з тим масова культура відрізняється від народної своєю монофункціональністю: якщо народна культура виступає як спосіб передачі соціально значущого досвіду, є механізмом соціалізації та регуляції, а також рекреативним механізмом, виконує обрядові функції, то популярна культура виступає переважно як культура дозвілля (спорт як дозвілля).

Замість того, щоб зайняти критичну або підтримуючу позицію, Джон Сторі (Сторі, 2005) вирішив дати визначення популярної культури та проаналізувати ідеї теорії культури. Він створив шість різних історичних визначень популярної культури:

– Популярна культура відноситься до культури, яку люблять багато людей. Не має негативного відтінку.

– Популярна культура – це все, що не є високою культурою. Тому це нижча культура.

– Популярна культура відноситься до масово вироблених матеріальних благ, які доступні масам. У цьому визначенні народна культура постає як знаряддя в руках правлячого класу.

– Популярна культура – це народна культура, створена народом і для народу. Популярна культура автентична, унікальна та творча.

– Народна культура є провідною культурою, прийнятою всіма класами. Домінуючі соціальні групи створюють популярну культуру, але маси вирішують, залишитися вона чи піти.

– Популярна культура – це різноманітна культура, де автентичність і комерціалізація розмиті, і люди мають вибір створювати та споживати будь-яку культуру, яку забажають. Це постмодерністське значення масової культури.

Популярна культура не претендує на глибокий сенс, а виказує свою не-простість та нонконформізм. «Витоки популярної культури сягають традиційних свят, ритуалів, звичаїв, народних гулянь, карнавалу» (Лютій Т., Ярош О., 2007, с. 28). Спробуємо прослідкувати витoki спорту як популярної культури.

Спорт у період пізнього середньовіччя та ранньомодерний час. Як уже було зазначено вище, суттєвою рисою популярної культури є її орієнтація на супровід дозвілля, рекреаційну діяльність (спорт як рекреація), а її основна функція (переважно) – розважальна (спорт як народні гуляння). Розвиток популярної культури пов'язаний з міською культурою, коли у великих містах стародавнього світу, подібних Вавилону, поширилися такі форми розваг, як виступи гімнастів та тіловиховні вправи.

Одним із ключових аспектів популярності спорту є роль соціального статусу у формуванні доступу до дозвілля. Хоча соціальний статус обмежував види діяльності, якими можна було б займатися, вибір все одно був різноманітним. Деякі види спорту та ігор були доступні лише для вищих класів. Полювання, наприклад, було дозвіллям знаті, тоді як інші види діяльності, такі як театр і музика, були більш популярними та доступними формами розваги (Pelz, W., 2016, p. 3). Крім того, у цей період відбулася поява нових видів спорту та трансформація

старих: кілька сучасних видів спорту почали приймати свою нинішню форму.

Коріння спорту та атлетичних змагань майже такі ж давні, як і саме людство. Змагання з фехтування та стрільби, а також кінні перегони залишилися в спадок від античної епохи, і всі ці види спорту були улюбленими для аристократії. Різні форми кінних перегонів і змагань практикувалися по всій Європі, а також за її межами в ранньомодерний період. В Італії, наприклад, кілька видів кінних перегонів (*palio*) були звичним явищем (McClelland, 2009). Після «перезавантаження» монархії Карл II (1630–1685, р. 1660 р.) перейняв традиції своїх попередників Стюартів і став одним із найбільших ентузіастів кінного спорту, зробивши іподром Ньюмаркет однією з колицок сучасних скачок (Hansen Jan, 2023, р. 890).

Бокс також сягає своїм корінням у стародавні форми боротьби. На відміну від спорту, яким займалися переважно аристократи, боксом займалися переважно бідні та незаможні люди. Розвиваючись із локальних боїв і бійок, де сильні чоловіки билися один з одним, на початку вісімнадцятого століття в Англії він перетворився на вид спорту зі стандартизованим набором правил, організованими турнірами та загально визнаними чемпіонами. Відомі чемпіони вміли не тільки заробляти гроші, але й вели школи боксу, навчаючи прийомам боксу допитливих юних аристократів. Ці нові учасники, у свою чергу, перетворили спорт із насильницького засобу розваги для бідних на модний вид спорту для «джентльменів». Тобто, ми бачимо яскравий приклад популяризації одного з видів спорту.

Багато сучасних видів спорту та ігор виникли в пізньому середньовіччі та ранньомодерному часі. Як впливає з етимології слова «спорт», що походить від латинського «*desportare*» і означає «насолоджуватися» або «розслаблятися», їх створювали як можливість для людей провести вільний час. Деякі з них були простими розвагами – зазвичай у неділю – селяни та робітничі класи, оскільки це був єдиний день, коли їх не змушували працювати. Церква часто ставилася до цього звичаю з великим занепокоєнням, оскільки вважали, що неділі повинні бути присвячені виключно Богові. Це змінилося наприкінці шістнадцятого та на початку сімнадцятого століть, коли кілька монархів почали офіційно

ліцензувати місця, де людям дозволялося займатися ранніми формами організованого спорту та ігор (Hansen Jan, 2023).

Такі ігри, як крикет, гольф чи керлінг, сягають корінням у середньовіччя, але справжнього розквіту вони почали на початку сучасного періоду. Кілька згадок про крикет походять з англійських письмових джерел кінця шістнадцятого та початку сімнадцятого століть, де згадуються правила гри та записуються її перші матчі. З кінця сімнадцятого століття крикет став дуже популярним по всій Англії та швидко поширився також у її колоніях. Це стало ще однією улюбленою грою аристократії, і навіть деякі члени королівської родини були захоплені гравцями, наприклад Фредерік, принц Уельський (1707–1751), який нібито загинув від травми, спричиненої крикетним м'ячем (Hansen Jan, 2023).

Так званий «королівський теніс», який виник у Франції, став популярним серед англійської знаті, і навіть такі монархи, як Генріх VIII (1491–1547 р. 1509) або Карл I (1600–1649 р. 1625), із задоволенням грали в цю гру. Як найпопулярніший і найпоширеніший сучасний вид спорту, футбол також має глибоке історичне коріння. Майже в кожній стародавній культурі є докази ігор, які включали удари ногою або круглим предметом або м'ячем (часто зробленим із надутих сечових міхурів тварин). Декілька країн вважають себе батьківщиною футболу. У деяких джерелах згадується так званий «моб-футбол»¹ у середньовічній Англії та Ірландії. Приблизно в той же час на площі Санта-Кроче в італійському місті Флоренція відбувся традиційний Calcio Fiorentino. Є навіть повідомлення, що Алессандро Медічі (1510–1537), герцог Флорентійський, отримав незначну травму під час гри у футбол зі слугами. Але саме англійські державні школи заклали основи сучасного футболу, встановивши більшість його кодифікованих правил.

Зі зростанням конкурентоспроможності спорту значення таких термінів, як «вимірювання» або «запис» змінилося через їх використання в спортивному контексті. Замість того, щоб розглядати змагання як головну

¹ Medieval football – середньовічний футбол – це сучасний термін, який використовується для широкого спектру локалізованих неофіційних футбольних ігор, які були винайдені та в які грали в Англії в середні віки. Альтернативні назви – народний футбол, моб-футбол і масляний футбол.

рису спорту, деякі філософи-гуманісти, такі як чеський мислитель Іоанн Амос Коменський (1592–1670), наголошували на його педагогічних можливостях. У таких роботах, як *Schola ludus seu Encyclopaedia viva* (1656, або *Orbis pictus* (1658), Коменський підкреслював, що фізична активність та ігри важливі не лише для фізичного розвитку, але й для інтелектуального розвитку. Ігри були невід'ємною частиною навчання, дозволяли дітям (під наглядом учителя) швидше і легше освоювати нові знання. З іншого боку, Коменський завжди розглядав спорт та ігри як засіб освіти та відпочинку.

Спорт і відпочинок суттєво змінилися протягом пізнього середньовіччя та ранньомодерного часу. Багато з них виростили з місцевих форм, виконання та практика яких були обмежені певними регіонами, до широко поширених розваг, що перетинають національні та культурні кордони. Зростаючий взаємозв'язок світу протягом раннього сучасного періоду дозволив певним іграм та спорту поширитися та набути популярності по всьому світу. У міру того, як спорт і розваги стали більш комерційними, ці види діяльності стали професійними, а спортсмени отримували прибуток, даруючи глядачам момент дозвілля.

Модерний період. Описувати «дозвілля» як виключно сучасний європейський винахід чи винахід дев'ятнадцятого століття було б занадто. Але можна стверджувати, що в рамках сучасності «дозвілля» набуло специфічного (хоча й сильно оскаржуваного) значення, яке дедалі більше формувало та впливало на людей та їхні суспільства. По суті, у дев'ятнадцятому столітті з'явилося те, що Пітер Берк назвав «європейською системою дозвілля» (Берк, П., 2001), а до 1948 року «право на відпочинок і дозвілля» було кодифіковано відповідно до статті 24 Загальної декларації прав людини (Burke, P., 1995, 136–150).

У міру зростання націоналізму в епоху наполеонівських війн стало очевидно, що на спорт і фізичне виховання впливатимуть націоналістичні ідеї. Здоров'я громадян та фізична підготовка розглядалися як один із головних аспектів національного добробуту. Чим здоровішою та підготовленою була нація, тим кращою була б її економічна продуктивність і військовий потенціал. У цьому плані здорові нації могли б краще конкурувати за ресурси не

лише з іншими європейськими націями, але й з країнами в усьому світі. Тому політичні та економічні лідери держав і націй виступали на користь організованого спорту та програм фізичних вправ.

На відміну від Великої Британії, де змагальні спортивні клуби були найбільш популярними, у континентальній Європі спочатку домінували гімнастика та колективні вправи. На відміну від таких видів спорту, як футбол чи регбі, гімнастика не мала змагального характеру. Таким чином, розвиваючи та зміцнюючи тіла окремих гімнастів, вона також зосереджувалася на груповій співпраці та створенні духу взаємної солідарності між членами команди (Cronin, Mike, 2014, p. 160).

Одним із перших, хто усвідомив потенціал фізичного виховання для зміцнення нації, був німецький педагог Фрідріх Людвіг Ян. У 1810 році під впливом націоналістичної антинаполеонівської філософії Ян і група його колег заснували *Deutscher Bund*, таємну організацію, яка через організовані групові вправи мала на меті підвищити патріотизм серед німців і підготувати їх до битви за національне визволення. Практика «Турнен» як популярна форма фізичного виховання поступово поширилася на всі німецькомовні регіони Центральної Європи, але згодом буде сильно експлуатована нацистською ідеологією.

Ідея колективних вправ, натхненна Яном, також сприяла формуванню національних спортивних рухів в інших країнах. Одним із прикладів є організація «Чеський Сокіл», яка також стала популярною серед чеських діаспор у всьому світі, а також, меншою мірою, в інших слов'янських націях наприкінці дев'ятнадцятого та на початку двадцятого століть. Спортивні рухи були значущими в бездержавних націях не лише через їхню роль у зміцненні національних ідей, а й у деяких випадках через їхній внесок у таємне навчання чоловічого населення для майбутньої боротьби за незалежність, наприклад, організація опору *Voimaliitto* у Фінляндії в період русифікації на початку ХХ ст. або створення організації «Сокіл» в Україні (як предтеча визвольного руху).

Наприкінці дев'ятнадцятого століття спостерігалася зростаюча інтернаціоналізація спорту, яка створила нові арени для національних завдань та інтересів. Серед багатьох інших нових міжнародних чемпіонатів і змагань

з'явилося нове явище в спорті – сучасний олімпійський рух. Натхненний зростаючим інтересом до стародавньої археології та сучасних розкопок давньогрецької Олімпії, французький педагог та історик барон П'єр де Кубертен заручився достатньою підтримкою широкої спортивної спільноти, щоб заснувати Міжнародний олімпійський комітет у 1894 році. Перші сучасні Олімпійські ігри відбулися через два роки в Афінах, Греція. Незважаючи на те, що знадобилося кілька років, щоб зібрати ширшу громадську аудиторію, ідея сучасного олімпізму виявилася життєво важливою, і популярність ігор зросла після їх проведення в Лондоні в 1908 році.

Медалі та рекорди, здобуті на міжнародних змаганнях, часто розглядалися як досягнення нації в цілому, що сприяло створенню зв'язків між громадянами, а також зміцненню національної лояльності. Зокрема, у випадку певних націй будь-який успіх на міжнародному рівні зміцнював почуття національної приналежності, а також допомагав людям сприймати націю як конкретну групу співвітчизників, а не абстрактну сутність.

Наприкінці дев'ятнадцятого століття спорт дедалі більше професіоналізувався та інтернаціоналізувався. Були спроби інституціоналізувати правила різних видів спорту в міжнародному масштабі, щоб забезпечити справедливе проведення міжнародних змагань.

Протягом дев'ятнадцятого століття дозволя розвивалося як більш-менш чітко визначене поняття. Відпочинок і спорт є важливою частиною історії дев'ятнадцятого століття. Вони були пов'язані з іншими політичними, соціальними, культурними та економічними тенденціями, такими як містобудування та розваги, соціальні рухи та націоналізм, професіоналізм, комодифікація дозволя та спорту та багато іншого.

Спорт у ХХ столітті: перехід популярної культури в масову. Двадцяте століття характеризувалося великим розширенням «вільного» часу – часу, який не був зайнятий роботою чи іншими обов'язками і був у розпорядженні людей, щоб заповнити його як їм заманеться. Завдяки змінам у законодавстві та технологічному розвитку дедалі більша частина населення Європи могла насолоджуватися привілеєм «вільного» часу.

Збільшення вільного часу та розвиток нових видів дозволя були задумані як «сучасні». Ці

зміни стали можливими не тільки завдяки процесам модернізації, таким як розвиток нових видів транспорту, вони також запропонували людям спосіб зрозуміти нову епоху, в якій вони жили. Іншими словами, це дозволило їм відчувати та впоратися зі швидко мінливим суспільством двадцятого століття.

Підсумовуючи, сучасний спорт і відпочинок можна одночасно розуміти як досвід свободи і практику обмежень. У цьому відношенні демократизація дозволя ілюструє неоднозначний характер сучасності та складний досвід життя у ХХ столітті.

На карті міста Берліна, опублікованій у 1928 році, були перелічені спортивні об'єкти в місті для різних видів діяльності, як-от легка атлетика, їзда на велосипеді, плавання, вітрильний спорт, ігри на полі та багато іншого. Менш ніж за двадцять років кількість спортивних майданчиків зросла з 25 перед Першою світовою війною до 324. Величезне розширення «спортивного ландшафту» було явищем не лише для великих міст. Приблизно в 1920-х роках менші міста, містечка і навіть села будували ігрові та спортивні майданчики.

Протягом двадцятого століття заняття спортом і навіть видовищні види спорту стали важливим явищем масової культури та основним видом дозволя для чоловіків і жінок, старих і молодих, бідних і багатих, городян і селян. Однак спорт був чимось більшим, ніж чистою розвагою чи розвагою. Двадцяте сторіччя ознаменувалося розвитком просторування та комодифікації вільного часу, а також розвитком індустрії спорту та дозволя. У сучасності фізичні вправи стали потужним інструментом як для осмислення, так і для колонізації вільного часу. «Життя пересічного європейця все частіше включало споживання глядацьких видів спорту» (Pelz, W., 2016, p. 145). Промислова революція значною мірою знищила традиційну народну культуру. Із зростанням організованої праці все більше і більше робітників мали час і гроші для занять спортом. Це все частіше спонукало не просто до занять спортом, а до перегляду.

Навіть якщо спорт часто називали «вільним» дозволям і відокремлювали його від роботи, сфера спорту все одно «використовувалася» для інших цілей. Спорт розвивався як потужний біополітичний інструмент

(Мішель Фуко), за допомогою якого можна було керувати життям і населенням (Markula-Denison, 2006. р. 67). У першій половині століття фізичні вправи вважалися правильним засобом «правильного» використання часу. Гра та спорт стали важливим і ефективним інструментом для «вдосконалення» суспільства. Він розглядався як інструмент для подолання передбачуваних дегенеративних наслідків індустріалізованої сучасності та лікування хвороб сучасного життя, які варіювалися від нездорових умов праці до бездіяльності, неробства та пияцтва чи інших «девіантних» моделей життя та поведінки.

Соціальні реформатори, політики та урядовці вважали, що спорт може зміцнити колективні моральні цінності та фізичну силу суспільства. Дійсно, у Європі двадцятого століття прагнення до покращення та контролю йшли пліч-о-пліч. Це було так само вірно для приватного сектору, як і для державних організацій. З початку двадцятого століття компанії та заводи будували спортивні майданчики та використовували спорт як стимул для працівників і як засіб контролю за їхнім життям після роботи. Навіть військові використовували спорт у мирний час як силу для формування тіла, розуму та характеру, а також як засіб організованої розваги та відновлення порядку та дисципліни під час світових війн.

Наприкінці двадцятого століття, під час того, що було названо «епохою фітнесу» (Martschukat, J., 2021). Форми регулювання перейшли від держави, уряду та громадянського суспільства до саморегулювання. З 1970-х років спорт звернувся до особистості. Біг у парках, заняття аеробікою (або пізніше йогою) перед телевизором, тренування в тренажерних залах та інші форми спортивного способу життя – це тілесні практики, які зосереджені на оптимізації та покращенні людських можливостей у всіх аспектах життя. Наприклад, хтось може вважати обов'язком займатися бігом до або після робочого дня, щоб отримати здорове, енергійне та навіть сексуально привабливе тіло. Індивідуальний спорт як дозвілля все частіше стає роботою, або способом роботи над собою.

Озираючись на спорт у двадцятому столітті, стає зрозумілим одне: межі між роботою та відпочинком – нормативне встановлення восьми годин роботи, восьми годин відпочинку та восьми годин «вільного часу» – були пористими, якщо не розірваними. У сучасну епоху, коли люди прагнули досягти беззаперечного порядку та функціональної диференціації часу, вільний час ніколи не був дійсно вільним – тим більше, що дозвілля не може бути виключно задоволенням. У спорті стає очевидно неоднозначність сучасного стану. «Час не мав бути «порожнім» або «марно витраченим», а спорт мав на меті осмислити час» (Hansen Jan, 2023 р. 910).

Висновки. Багато в чому в різні епохи способи проведення вільного часу людьми не змінювалися. Хоча спорт і відпочинок були набагато менш організованими, комерційними та міжнародними на початку Нового часу порівняно з дев'ятнадцятим і двадцятим століттями, люди з усіх соціальних прошарків любили разом займатися спортом, грати в ігри, зустрічатися з друзями та сім'єю або дивитися розваги. Незалежно від того, багаті чи бідні, вони могли брати участь у різноманітних заходах після повсякденної роботи, під час роботи, а іноді навіть як свою роботу. Хоча форми діяльності відрізнялися в часі та просторі, концепція людей, які відпочивають і насолоджуються своїм часом, займаючись якимось видом спорту чи дозвілля, була відома в усіх культурах на всіх континентах. Незалежно від того, чи були вони фізичними, інтелектуальними чи духовними, було багато видів діяльності, якими люди займалися, щоб розважитися.

Відтак, можна зазначити, що з перебігом часу популярна культура стає частиною масової, а також, що популярна культура в своєму первісному значення претендувала на масовість. Часто їх ототожнюють, проте у них різна суть і значення в суспільстві. Масова культура, як феномен сучасної цивілізації, взяла на озброєння популярну культуру і спорт як форма соціокультурної практики (спорт як популярна культура) отримав у цьому провідну роль.

Список використаних джерел:

1. Безугла, Р. (2010). Масова та популярна культура: проблема співвідношення понять. Культура і сучасність: альманах. Київ: Міленіум, № 2. С. 86–91.
2. Берк, П. (2001). Популярна культура в ранньомодерній Європі. Український центр культурних досліджень; Ін-т культурної політики. Київ: УЦКД. 376 с.

3. Культура масова і популярна: теорії та практики (2007). Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. Київ. 124 с.
4. Сторі Джон. (2005). Теорія культури та масова культура. Вступний курс. Київ: Вид-во «Акта». 357 с.
5. Burke, P. (1995). The Invention of Leisure in Early Modern Europe. *Past & Present*, 146, 136–150.
6. Cronin, Mike (2014). *Sport: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press. 160 p.
7. Gans H. (1985). American Popular Culture and high Culture in a Changing Class Structure // *Prospects: An Annual of American Cultural Studies*. Cambridge. Vol. 10. P. 4.
8. Hansen Jan ... (eds) (2023), *The European Experience: A Multi-Perspective History of Modern Europe*. Cambridge, UK: Open Book Publishers. 994 p.
9. Macdonald, Dwight (1953). A Theory of Mass Culture. *Diogenes* 1 (3):1–17.
10. Markula-Denison, Pirkko & Pringle, Richard (2006). *Foucault, Sport and Exercise: Power, Knowledge and Transforming the Self*. Routledge. 254 p.
11. Martschukat, J. (2021). *The Age of Fitness* (1st ed.). Wiley. 220 p.
12. McClelland, John and Brian Merrilees, eds (2009). *Sport and Culture in Early Modern Europe / Le Sport dans la Civilisation de l'Europe Pré-Moderne* (Toronto: Centre for Reformation and Renaissance Studies. 436 pp.
13. McQuail D. (1994). Mass Communication and Public Interest: Towards Social Theory for Media Structure and Performance. In: Cmweley D., Mithell D. *Communication Theory Today*. Polity Press. P. 241–254.
14. Pelz, W. A. (2016). *A People's History of Modern Europe*. Pluto Press. 256 p.
15. Veblen, Thorstein (2009). *The Theory of the Leisure Class*. OUP Catalogue, Oxford University Press.

References:

1. Bezuhla, R. (2010). *Masova ta populiarna kultura: problema spivvidnoshennia poniat [Mass and popular culture: the problem of the relationship of concepts]*. *Kultura i suchasnist: almanakh [Culture and modernity: an almanac]*. Kyiv: Milenium, № 2. S. 86–91 [in Ukrainian].
2. Berk, P. (2001). *Populiarna kultura v rannomodernii Yevropi [Popular culture in early modern Europe]*. *Ukrainskyi tsentr kulturnykh doslidzhen; In-t kulturnoi polityky*. Kyiv: UTsKD. 376 s. [in Ukrainian].
3. *Kultura masova i populiarna: teorii ta praktyky. (2007). [Mass and popular culture: theories and practices]*. In-t filosofii im. H. S. Skovorody NAN Ukrainy. Kyiv. 124 s. [in Ukrainian].
4. Stori Dzhon. (2005). *Teoriia kultury ta masova kultura [Theory of culture and mass culture]*. Kyiv: Vyd-vo “Akta”. 357 s.
5. Burke, P. (1995). The Invention of Leisure in Early Modern Europe. *Past & Present*, 146, 136–150 [in Ukrainian].
6. Cronin, Mike (2014). *Sport: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press. 160 p.
7. Gans, H. (1985). American Popular Culture and high Culture in a Changing Class Structure. *Prospects: An Annual of American Cultural Studies*. Cambridge. Vol. 10. P. 4.
8. Hansen Jan ... (eds) (2023), *The European Experience: A Multi-Perspective History of Modern Europe*. Cambridge, UK: Open Book Publishers. 994 p.
9. Macdonald, Dwight. (1953). A Theory of Mass Culture. *Diogenes* 1 (3):1–17.
10. Markula-Denison, Pirkko & Pringle, Richard. (2006). *Foucault, Sport and Exercise: Power, Knowledge and Transforming the Self*. Routledge. 254 p.
11. Martschukat, J. (2021). *The Age of Fitness* (1st ed.). Wiley. 220 p.
12. McClelland, John and Brian Merrilees, eds. (2009). *Sport and Culture in Early Modern Europe / Le Sport dans la Civilisation de l'Europe Pré-Moderne* (Toronto: Centre for Reformation and Renaissance Studies. 436 pp.
13. McQuail, D. (1994). Mass Communication and Public Interest: Towards Social Theory for Media Structure and Performance. In: Cmweley D., Mithell D. *Communication Theory Today*. Polity Press. P. 241–254.
14. Pelz, W. A. (2016). *A People's History of Modern Europe*. Pluto Press. 256 p.
15. Veblen, Thorstein. (2009). *The Theory of the Leisure Class*. OUP Catalogue, Oxford University Press.